

OILAVIY MUNOSABATLAR DOIRASIDA SODIR ETILADIGAN HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLIISHGA ZAMONAVIY RAQAMLI YONDASHUV

Mirzayev Jahongir Umirzoqovich

*yuridik fanlar bo'yicha falsafa
doktori (PhD), O'zbekiston
Respublikasi Kriminologiya
tadqiqot instituti*

*доктор философии (PhD) по
юридическим наукам,
Исследовательский институт
криминологии Республики
Узбекистан*

*Doctor of Philosophy (PhD) in
Legal Sciences,
Research Institute of
Criminology of the Republic of
Uzbekistan*

Annotatsiya: Maqolada oilaviy munosabatlar doirasidagi zo'ravonlik, tahdid, majburlash yoki iqtisodiy diskriminatsiya kabi huquqbuzarliklar nafaqat shaxsga, balki butun jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, bu holatlarni barvaqt aniqlash va oldini olish uchun an'anaviy choralar yetarli bo'lmay qolayotganligi ko'rsatib berilgan. Shuningdek, fuqarolarimizni oilaviy zo'ravonlikdan himoya qilish innovatsion yondashuvga hamda xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladigan dasturiy ta'minot va platformaga ehtiyoj sezilayotganligi, xorijiy davlatlardagi ijobiy tajribalar borasida fikr va mulohazalar o'z ifodasini topgan.

Kalit so'zlar: oilaviy va maishiy zo'ravonlik, innovatsion dasturiy ta'minot, platforma, qarshi kurashish, er-xotin, xavfsizligini ta'minlash, jinoyatni oldini olish, oila a'zosi, ta'qib qilish, munosabatlar buzilishi.

MODERN DIGITAL APPROACH TO THE PREVENTION OF OFFENSES COMMITTED WITHIN THE FRAMEWORK OF FAMILY RELATIONS

Abstract. The article shows that violations such as violence, threats, coercion or economic discrimination within family relationships negatively affect not only the individual, but also the moral and social stability of the entire society, and that traditional measures for early detection and prevention of these situations are no longer sufficient. It also highlights the need for an innovative approach to protecting our citizens from domestic violence and a software and platform that will serve to ensure security, and reflects on positive experiences in foreign countries.

Keywords: domestic and family violence, innovative software, platform, to combat, husband and wife, to provide security, crime prevention, family member, harassment, relationship breakdown.

Oila – jamiyatning eng kichik, lekin juda muhim birligidir. Undagi munosabatlar tarbiya, ma'naviyat, emotsional qo'llab-quvvatlash va huquqiy madaniyat asosini tashkil etadi. Yangi O'zbekistonda oilaviy munosabatlarda huquqlarni ta'minlash, ularni har tomonlama himoyalash uchun xalqaro standartlarga asoslangan huquqiy va institutsional baza shakllantirildi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 14-bobi oila, bolalar va yoshlar masalasiga bag'ishlangan bo'lib, 76-moddasida oila jamiyatning asosiy bo'g'ini hamda u jamiyat va davlat muhofazasida ekanligi, davlat oilaning to'laqonli rivojlanishi uchun ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy va boshqa shart-sharoitlar yaratishi qat'iy belgilab qo'yilgan [1].

Zero, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, vatanimizda yashayotgan hech bir inson, hech bir oila davlatimiz va jamiyatimizning e'tibori va g'amxo'rligidan chetda qolmasligi kerak [2].

Biroq aynan oilaviy muhitda, ya'ni turmushda, bolalar, ota-onalar va boshqa yaqinlar o'rtasida, turlicha huquqbuzarliklar – jismoniy, ruhiy, iqtisodiy ravishda bo'lishi mumkin – sodir bo'lmoqda. Bu hodisalar nafaqat jabrlanuvchi shaxslar uchun, balki jamiyat uchun ham salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi.

Oilalardagi muhitning sog'lom bo'lishi, eng avvalo hech kim zulm ko'rmasligi, tazyiq va zo'ravonliklar bo'lmasligi, inson huquqlari doirasidagi munosabatlar buzilmasligi lozim. Ta'kidlash joizki, raqamli texnologiyalar – shu jumladan internet, mobil ilovalar, ijtimoiy tarmoqlar, aqlli qurilmalar – oilaviy munosabatlarda ham yangi imkoniyatlar yaratadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Respublikaning hudud, soha va tarmoqlarida raqamli texnologiyalar joriy etilishini yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” 2025-yil 16-sentyabrdagi qaroriga ko'ra, 2026-yil 1-yanvardan boshlab fuqarolarning ijtimoiy yordam ko'rsatish bo'yicha murojaati, mahallalardagi oilalar va aholi ma'lumotlarini yuritish hamda mahallalarda aholi bilan ishlash jarayonlari “Raqamli mahalla” platformasi orqali amalga oshiriladi [3].

Raqamli yondashuvlar orqali huquqbuzarliklarning oldini olish, jabrlanuvchilarga aloqa vositalarini osonlashtirish, ogohlantirish tizimlarini joriy qilish mumkin. Oilaviy munosabatlar doirasidagi huquqbuzarliklarning oldini olish uchun raqamli yondashuvlar ishlab chiqishda va amalga oshirishda nazariy, amaliy, etik masalalarni ham hisobga olish muhim vazifadir.

Avvalo, oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklar deganda nima tushunilishiga – ta'rifiga to'xtalib o'tsak.

Bizning fikrimizcha, oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklar – bu oila a'zolari (sobiq er-xotin va boshqa a'zolari) yoki yaqin qarindoshlik munosabatlariga ega shaxslar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar jarayonida amalga oshiriladigan, amaldagi qonun hujjatlari, axloqiy me'yorlar va inson huquqlari talablarini buzuvchi g'ayriqonuniy harakat yoki harakatsizlik bo'lib, u jismoniy, ruhiy, jinsiy yoxud iqtisodiy zo'ravonlik shaklida namoyon bo'ladi va shaxsning shaxsiy daxlsizligi, sha'ni va qadr-qimmatiga hamda oila institutining barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur qilmish qonunchilikka muvofiq taqiqlangan hamda ma'lum bir javobgarlikni kelib chiqishiga sabab bo'ladi. Bunday qilmishlar oila institutining barqarorligiga, jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatadi hamda davlat tomonidan huquqiy muhofaza vositalari orqali oldi olinishi lozim bo'lgan ijtimoiy xavfli holatlar sirasiga kiradi.

Oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi 592-moddasi (Oilaviy (maishiy) zo'ravonlik), Jinoyat kodeksining 1261-moddasi (Oilaviy (maishiy) zo'ravonlik)da nazarda tutilgan qilmishlar, shuningdek, motivi, maqsadi, subyektiv va obyektiv tomonlariga ko'ra oilaviy munosabatlarga bog'liq ravishda sodir etilgan boshqa har qanday jinoyatlar kiradi.

Ushbu mavzu doirasida, avvalo oilaviy munosabatlar doirasida qanday turdagi huquqbuzarliklar kuzatilayotgani, raqamli texnologiyalarning qanday imkoniyatlar yaratayotgani va qanday cheklovlari borligi hamda olimlar tomonidan ilmiy ishlarda qayd etilgan fikrlarni ko'rib chiqamiz.

Hozirgi raqamli transformatsiya davrida zamonaviy jamiyatning barcha sohalarida, jumladan oilaviy munosabatlarda ham yangi texnologik yechimlar qo'llanilmoqda.

Oilalarning institutining barqarorligi, a'zolar o'rtasidagi sog'lom munosabatlar va huquqiy himoya darajasi mamlakat barqarorligi va ijtimoiy xavfsizlikning muhim omili hisoblanadi. Shu bois oilaviy munosabatlar doirasidagi huquqbuzarliklarning oldini olishda zamonaviy raqamli yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Quyida oilaviy munosabatlar bilan bog'liq huquqbuzarliklar borasida ayrim tadqiqotchilarning fikrlarini havola etamiz.

R. Ismaylova oilada zo'ravonlikdan jabrlangan shaxslarga psixologik guruhlar usulida yordam ko'rsatish haqida, psixologik yordam ko'rsatish va ularni qo'llab-quvvatlash ishlarining maqsadi nafaqat shaxsga zo'ravonlik natijasida yuzaga kelgan psixologik jarohatni yengishga yordam berish, balki faol ijtimoiylashuviga yordam beradigan hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishdan ham iboratligi haqida, "O'zaro qo'llab-quvvatlash guruhlari"ni tashkil etish samarasi haqida fikr mulohazalarini bildirgan [4].

N. Gayibova oilaviy maslahatni tashkil etishning o'ziga xos jihatlari, oiladagi shaxslararo munosabatlar, kommunikatsiyani diagnostika qilishda samarali hisoblangan "Oila sotsiogrammasi" metodikasi haqida, shuningdek, mamlakatimizda ham oilaga psixologik xizmat ko'rsatish masalalariga alohida yondashilib, oilaviy maslahat ishlarini ilmiy jihatdan takomillashtirish lozimligini davr taqozo etayotganligini haqida fikr bildirgan [5].

Shu kabi ko'pchilik tadqiqotchilar oilaviy munosabatlar doirasidagi huquqbuzarliklarning oldini olishda psixologik uslub va maslahat berishning roliga e'tibor qaratish kerakligini ta'kidlaydi – demak raqamli xizmatlar faqat texnik vosita emas, balki psixologiya va interaktiv yordam bilan uyg'un bo'lishi lozim degan fikrni ilgari surish lozim.

Qayd etish joizki, oila doirasidagi zo'ravonlik, tahdid, majburlash yoki iqtisodiy diskriminatsiya kabi huquqbuzarliklar nafaqat shaxsga, balki butun jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayollar, bolalar va keksalar ko'pincha jabrlanuvchi qatlamini tashkil etadi. Ming afsuski, ushbu holatlarni barvaqt aniqlash va oldini olish uchun an'anaviy choralar yetarli bo'lmay qolmoqda.

Zamonaviy raqamli vositalar ushbu huquqbuzarliklarning oldini olishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Jumladan: ma'lumotlar tahlili va monitoring tizimlari: davlat organlari, tibbiyot muassasalari va ijtimoiy xizmatlar ma'lumotlarini yagona raqamli platformada birlashtirish orqali tahdid omillarini erta aniqlash mumkin bo'ladi;

mobil ilova va onlayn xizmatlar: jabrlanuvchilar uchun anonim murojaat qilish, tez yordam chaqirish yoki psixologik maslahat olish imkonini beruvchi mobil ilovalar ("Ishonch telefoni", "112uz" va h.k.) ishlab chiqiladi;

sun'iy intellekt asosidagi tahlillar: IA algoritmlari ijtimoiy tarmoqlardagi xatti-harakatlar, murojaatlar va yozuvlardan xavf signallarini aniqlab, huquqni muhofaza qilish idoralarini xabardor qilish imkoniyati oshadi;

onlayn ta'lim va ma'rifiy platformalar: elektron tizimlar orqali aholi o'rtasida huquqiy bilim va gender tenglik madaniyati oshiriladi.

Oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarning oldini olishda raqamli yondashuvlar nafaqat huquqni muhofaza qilish tizimini samaralilashtiradi, balki profilaktik ishlarni ham avtomatlashtirib, xavfni oldindan bashorat qilish imkonini yaratadi.

Zamonaviy texnologiyalar orqali fuqarolarning huquqiy ongi va mas'uliyati oshishi bilan oila instituti mustahkamlanadi, jamiyatda tinchlik va barqarorlik kafolati ta'minlanadi.

Ushbular sababli, oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashish samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion dasturiy ta'minot va platformani yaratish lozim. Undan fuqarolar foydalanib o'zining muammolarini hal qila oladigan, eng asosiysi jabrlanayotgan shaxs u orqali sog'lig'i, mulki va hayotini asrab qola oladigan bo'lishi lozim.

Ayrim jinoyatlar (ko'pincha qasddan odam o'ldirish, tan jarohati yetkazish va nomusga tegish kabilar) oiladagi zo'ravonlik zamirida shakllangan omillar sababli sodir etilayotgani, bunga qarshi kurashni kuchaytirish va ushbu holatlar qurboni bo'lishi mumkin bo'lgan shaxslarni barvaqt aniqlash hamda himoya qilishning muhimligini ko'rsatib bermoqda.

O'zbekiston jinoyat qonunchiligida oilaviy (maishiy) zo'ravonlik bo'yicha alohida huquqiy norma, shuningdek xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish tizimi (himoya orderi) mavjud, biroq bular zo'ravonlik sodir etilmasligiga to'liq kafolat bera olmayapti. Shu sababli fuqarolarimizni oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklardan himoya qilish innovatsion yondashuvga hamda xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladigan dasturiy ta'minot va platformaga ehtiyoj sezilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2025-yilda Respublika mahallalarida xavfsiz muhitni yaratish va huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish tizimi samaradorligini yanada oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida” 2025-yil 3-yanvardagi qarorida oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarning oldini olishga ilmiy yondashuv orqali chora-tadbirlar belgilash lozimligi belgilangan [6].

Tahlillarga ko'ra, joriy yilning 6 oyi davomida 416 ta oilaviy (maishiy) zo'ravonlik jinoyatlari sodir etilgan. Har 100 ming aholiga nisbatan hisoblaganda 1,1 tani tashkil etadi. Respublikamiz hududida o'rtacha hisobda har oyda oyda 20-30 tagacha oilaviy (maishiy) zo'ravonlik jinoyatlari sodir etilmoqda. Shuni alohida ta'kidlash joizki, amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarga qaramasdan oilaviy munosabatlar bilan bog'liq jinoyat va huquqbuzarliklar o'sib borish tendensiyasini namoyon etmoqda.

Yuqoridagilarda kelib chiqib, biz quyidagi platformani oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarlikning oldini olishni asosiy vositalaridan biri deb hisoblaymiz.

Jumladan, platforma oiladagi zo'ravonlik holatlarini aniqlash, jabrlanuvchilarga yordam berish va ichki ishlar organlariga tezkor xabar berish imkonini beradigan, zo'ravonlik sodir etishi mumkin bo'lgan shaxsni to'xtatib qoladigan va jabrlanuvchiga zarar yetib qolishini oldini olishga xizmat qiladigan, xalqaro tajribaga asoslangan innovatsion dasturiy ta'minotli bo'lishi kerak.

Bundan tashqari, undan jabrlanuvchilar va shunday holatga tushishi mumkin bo'lgan shaxslar xavfsizligini ta'minlash uchun onlayn maslahat va yordam olishlari (huquqiy maslahatlar, psixologik yordam va rehabilitatsiya xizmati) mumkin bo'ladi. Buning uchun, oilaviy zo'ravonlikning monitoringini olish va tahlil qilishga qaratilgan maxsus dastur ishlab chiqiladi.

Bu dastur zo'ravonlik holatlarini aniqlash, jabrlanuvchilarga yordam berish va huquqni muhofaza qilish organlariga tezkor xabar berish imkonini beradi. Oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashish uchun onlayn platformada jabrlanuvchilarning xavfsizligini ta'minlash uchun maslahat, yordam va resurslar olishlari mumkin bo'ladi. Platformada, huquqiy maslahatlar, psixologik yordam va rehabilitatsiya xizmati bo'ladi. Platformada ma'lumotlar bazasi va tahlil tizimi yaratiladi.

Zo'ravonlik holatlari bo'yicha katta ma'lumotlar bazasi yaratiladi. Bu bazada aniq holatlar va statistik ma'lumotlar to'planib, ulardan kelgusida zo'ravonlik holatlarini oldindan prognoz qilish uchun foydalaniladi.

Dasturiy ta'minot va platforma yana quyidagilarni oldini olishga ham xizmat qiladi, jumladan jabrlanuvchilardagi ruhiy depressiya, stress, ishonchsizlik, bolalarda yoshlikdagi travma, agressiv xulq-atvor paydo bo'lishi, oilalarning parchalanishi va ijtimoiy norozilikning ortishi, xotin-qizlarning xo'rlanishi mehnat bozorida passivligi, shaxslardagi huquqiy savodsizlik, maishiy favquloddagi va suitsidal holatlar.

Platforma doirasida ommaviy targ'ibot (maqsadli o'qitish va treninglar), maxsus “aloqa”, qarshi kurashish tizimining tezkor reaksiya mexanizmi, jabrlanuvchilarni rehabilitatsiya qilish (psixologik va ijtimoiy yordam), raqamli zo'ravonlikning oldini olishga qaratilgan ilmiy-amaliy yechimlar ishlab chiqiladi. Jumladan, maslahat kutubxonasi: interaktiv shaklda video, audio va test shaklda; “Siz

yolg'iz emassiz" bo'limi – ilhomlantiruvchi haqiqiy voqealar jamlanadi; anonim forum va ruhiy yordam chatlari: jabrlanuvchilar bir-biri bilan anonim suhbat qurishi, ruhiy ko'mak olish imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, biz taklif etayotgan innovatsion dasturiy ta'minot va platformada jabrlanuvchiga yoki ehtimoli bor shaxs telefoniga o'rnatiladigan dasturda quyidagi imkoniyatlar bo'ladi:

Maxfiy yordam so'rash (SOS) tugmasi bo'ladi: ilovani maxfiy tarzda ochib, bir bosishda yordam so'rash, telefonni titratish, PIN-kod orqali aktivlashadi. Aniq holatni loglash va dalillarni saqlash: audio/video yoki matn tarzda zo'ravonlik holatini maxfiy yozib olish va ishonchli bulutda saqlash, ko'rinishda kalkulyator, kalendar ilovasi kabi ko'rinadi. Yuridik va psixologik maslahat: onlayn huquqshunos va psixologlar bilan chat/video chat, avtomatlashtirilgan chat-bot (AI yordamida). Texnologiyalar: Android-native, backend-Java (mobil uchun), Python/Django yoki Node.js (backend), PostgreSQL yoki MongoDB, Google Firebase / AWS (data storage + alerts), avtotest xavf darajasini baholash. Integratsiya usuli: REST API / SOAP API, Avtomatik Case ID generatsiyasi, VPN/Lokal kanalda ma'lumot almashinuvi.

Har bir holat uchun: shaxs ma'lumoti, jabrlanuvchi profili, xavf bahosi natijalari, geolokatsiya ma'lumotlari, dalillar (audio, video, foto), huquqiy harakatlar jurnali saqlanadi.

Bundan tashqari, qurilmaga qo'yidagicha texnik talablar qo'yiladi: smart-soat yoki SOS-braslet, android Wear OS yoki RTOS, 4G/LTE + SIM karta, foydalanuvchi tomonidan 2-3 soniya bosilsa, signal yuboriladi, haqiqiy vaqt joylashuvni aniqlash va yuborish, SOS tugma bosilganda avtomatik 30-60 soniya ovozli yozuv, 400–600 mAh, 2–5 kunlik faol ishlash, yashirin rejim (ekranda hech qanday signal chiqmaydi), qurilma faollashtiriladi (QR yoki ID orqali), qurilmaning joylashuvi kuzatib boriladi, REST API orqali soatdan signal, GPS va audio fayllar qabul qilinadi, Firebase yoki AWS S3 orqali audio fayllarni saqlash, JSON formatda ma'lumot yuboriladi, Token asosida autentifikatsiya, Qurilmaning identifikatsiyasi (IMEI yoki UUID orqali), xavfsizlik AES-256 shifrlash audio fayllar uchun va HTTPS orqali API aloqasi, GPS yuborish, Telegram bot yoki mobil ilova orqali ogohlantirish.

Yaratilgan dasturiy ta'minot orqali, oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarning oldini olish avtomatlashtiriladi. Bu, mamlakatdagi ushbu turdagi jinoyatning salbiy tendensiyasini tez va samarali o'zgartishga imkoniyat yaratadi. Natijada, oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklar jabrlanuvchisi yoki bo'lishi mumkin bo'lgan shaxs bilan doimiy aloqa, ushbu qilmishni sodir etishi mumkin bo'lgan shaxsni nazorat qilish imkoni yaratiladi hamda jinoyatlarning oldini olish, ijtimoiy tartibni saqlash va og'ir oqibatlarni kamaytirishga yo'naltirilgan samarali tizimni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Dasturiy ta'minot respublikadagi haqiqiy kriminogen vaziyat to'g'risida ma'lumot olish, jinoyatlar o'choqlarini aniqlagan holda kuch vositalarni samarali boshqarish imkonini beradi. Bu esa jinoyatlarning barvaqt oldi olinishi natijasida shaxslar va davlatga yetkaziladigan katta miqdordagi moddiy zararlarning oldi olinadi hamda fuqarolarimizda davlatga va qonunlarga nisbatan ishonchning oshishiga sabab bo'ladi.

Platforma ko'p tilda bo'ib, arizalar va hujjatlar tayyor shablon shaklda bo'ladi, xavfsiz joylar xaritasi, psixolog va boshqa yordam markazlari joyi ko'rsatib beriladi, qurilmada yurak urish tezligini nazorat qilish orqali hech bir qo'shimcha harakatlarsiz stress haqida xodimga ma'lumot keladi.

Qayd etilgan dasturiy ta'minot va platforma nafaqat oilaviy va maishiy zo'ravonlik jinoyatlarining oldini olish maqsadida, shu bilan birgalikda tazyiqqa uchragan shaxs bilan bog'liq boshqa og'ir oqibat va noxush holatlarni ham kelib chiqishiga yo'l qo'ymaslik, ularning huquq va erkinliklarini ta'minlashni nazarda tutadi.

Tazyiqqa uchragan yoki uchrashi mumkin bo'lgan shaxslarni aniqlash, tinch hayot kechirishi uchun ko'maklashish hamda hayotini himoya qilishga asoslanadi. Respublikamiz hududlaridagi zo'ravonlikka uchragan va uchrashi mumkin bo'lgan shaxslar haqiqiy aniqlanib, xodimlar ishlash obyektlari ma'lum bo'ladi hamda tezkor munosabat bildirish imkoniyati oshadi.

Ushbu maqsadga erishish uchun:

- oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashish samaradorligini oshirish maqsadida xorijiy va milliy tajriba o'rganilib ilmiy tahlil qilinadi;
- oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashish borasidagi innovatsion dastur va platformaning texnik topshirig'i ishlab chiqiladi;
- o'quv kurslari dasturi, ma'ruzalar matni, qo'llanma, topshiriqlar, mashg'ulotlar, testlar, imtihon-sinov savollari ishlab chiqiladi va chop etiladi;
- oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashish samaradorligini oshirishga qaratilgan axborotni jamlash, qayta ishlash, tahlil qilish tarqatish, onlayn xizmat ko'rsatish, masofaviy elektron nazorat qilish, murojaatlarga tezkor javob berish, ularni yo'naltirish, turli signallarni qabul qilish hamda munosabat bildirish imkoniyati mujassamlashtirilgan platforma yaratiladi.

Rivojlangan davlatlarda, Yevropa mamlakatlarida, ayniqsa Germaniyada zo'ravonlikni oldini olishga xizmat qiluvchi “Hilfetelefon” rasmiy veb-sayti va mobil ilovasi, “Sicher Zuhause” (Uyda xavfsiz), “StoP – Stadtteile ohne Partnergewalt”, “Weißer Ring”, “JAD – Just a Detail” platformalari mavjud [7]. Ushbu tizim oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarning oldini olishda va xavfli bartaraf etishda katta rol o'ynaydi.

Niderlandiyada oilaviy va maishiy zo'ravonlikni baholashda aholining bandlik darajasi, davlat organlarining faoliyati va boshqa ijtimoiy indikatorlar tizimli tarzda qayd etiladi. Bu ma'lumotlar asosida oilaviy va maishiy zo'ravonlik sodir etilishi mumkin bo'lgan xonadonlar “xavf” sifatida belgilanishi mumkin. Shu kabi platformalar, Kanada, Koreya kabi davlatlarda ham mavjud [8].

Lekin mazkur platformalar ularning geografik joylashuvi, jinoyatchilik, ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlari asosida tayyorlangan bo'lib, O'zbekiston sharoitida o'zgartirishlarsiz qo'llab bo'lmaydi.

Biz taklif etayotgan platformada xalqaro tajriba, shu jumladan Yevropa mamlakatlaridagi hamda Germaniyadagi tizim va platformalarining ijobiy jihatlaridan foydalaniladi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llab, radial-bazisli adaptiv neyron tarmoq nazariyasi asosida moslashtirish algoritmlari, zamonaviy integratsiyalash texnologiyalarini qo'llab, tizimli yagonalik, o'zaro moslik va standartlashtirish tamoyillariga asoslangan tizim yadro xususiyatlari mezonlarining murakkab jarayonlarini optimallashtirish uchun funksional IDEF metodologiyasidan foydalaniladi. Natijada, oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashish samaradorligini oshirishga qaratilgan axborotni jamlash, qayta ishlash, tahlil qilish tarqatish, onlayn xizmat ko'rsatish, masofaviy elektron nazorat qilish, murojaatlarga tezkor javob berish, ularni yo'naltirish, turli signallarni qabul qilish hamda munosabat bildirish imkoniyati mujassamlashtirilgan platforma yaratiladi.

Oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarga qarshi kurashishda, uni oldindan aniqlashning ahamiyati katta, chunki bunday xatti-harakatlar dastlabki bosqichda aniqlanmagan taqdirda og'ir oqibatlardan qochib bo'lmaydi.

Shu o'rinda qayd etish kerakki, oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklardan o'ta og'ir jinoyatlar turkumiga nazariy jihatdan ajratilib statistikada ko'rsatilgan 416 ta jinoyatlarning barchasi zamirida oilaviy va maishiy zo'ravonlikning ma'lum bir darajasi turibdi.

Oilaviy munosabatlar doirasida sodir etilgan jinoyatlarning 55 tasi o'lim bilan bog'liq, 66 tasi qasdan badanga og'ir tan jarohati yetkazish bilan bog'liq oqibatlariga olib kelgan.

Aynan shular sababli, bugungi kunda oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklarning oldini olishda jabrlanuvchi yoki jabrlanishi ehtimoli mavjud bo'lgan shaxs tezkor himoyasini ta'minlash, uning holatidan (haqiqiy vaqt rejimida) xabardor bo'lib turish imkoniyati bo'lgan platformaga ehtiyoj mavjud. Bu xodimning faoliyati samaradorligini oshirishi hamda fuqarolarning xavfsizligi oshishiga hissa qo'shadi.

Oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan huquqbuzarliklar haqida ta'rif berganda, uning xavfli ekanligini alohida qayd etish joiz, shu bilan birga u jamiyatning muhim tayanchi bo'lgan oilaning, mehr – oqibatning yo'q bo'lib ketishiga sabab bo'ladi.

Uning o'z vaqtida oldi olinmasligi qasddan odam o'ldirish, og'ir tan jarohati yetkazish, mulkni qasddan nobud qilish kabi o'ta og'ir jinoyatlarni ko'payib ketishiga, ziddiyat va nizolarning keng ko'lam olishiga, shafqatsizlik va millat kelajagi buzilishiga zamin bo'lishi mumkin. Ushbu huquqbuzarlikka qarshi kurashish uchun an'anaviy tadbirlar bilan birgalikda zamonaviy innovatsion yondashuv zarur.

Aynan shu maqsadda biz taklif etayotgan elektron dastur va platformani ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiq bo'ladi. Darhaqiqat, xorijiy davlatlar, jumladan Germaniyada zo'rovonlikni oldini olishga xizmat qiluvchi “Hilfetelefon” rasmiy veb-sayti va mobil ilovasi, “Sicher Zuhause” (Uyda xavfsiz), “StoP – Stadtteile ohne Partnergewalt”, “Weißer Ring”, “JAD – Just a Detail” platformalari faoliyati yo'lga qo'yilgan.

Biroq, ularning barchasi tegishli davlat qonunchiligi bo'yicha tayyorlanganligi sababli, ularni O'zbekistonda bevosita joriy qilish imkoniyati mavjud emas.

Respublikamiz aholisi mentalitetiga xos innovatsion dasturlar va raqamli platformalarning yaratilishi, jamiyatda oilaviy munosabatlar doirasidagi huquqbuzarliklarni kamaytirishga faol ta'sir ko'rsatadigan kuchli kriminologik profilaktika tizimiga aylanishiga imkon beradi.

Zero, hech kim qiynoqqa solinishi, zo'ravonlikka, boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki inson qadr-qimmatini kamsituvchi muomalaga yoxud jazoga duchor etilishi mumkin emas, har bir shaxsning shaxsiy huquq va erkinliklari qonun bilan himoyalangan.

Foydalanilgan manbalar / References

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, <https://lex.uz/docs/6445145>
2. <https://president.uz/uz/lists/view/3492>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 16-sentyabrdagi PQ-286-son “Respublikaning hudud, soha va tarmoqlarida raqamli texnologiyalar joriy etilishini yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori, <https://lex.uz/docs/7730357>
4. Ismaylova R. Oilada zo'ravonlikdan jabrlangan shaxslarga psixologik guruhlar usulida yordam ko'rsatish. – Qo'qon DPI, 2025. https://kokandsu.uz/scientific_journals/journal_68a3f85e9c2d0.pdf Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar. 2025-yil 3-son, 113–114-b.
5. <https://slib.uz/en/article/view?id=28393>
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 3-yanvardagi PQ-1-son “2025-yilda Respublika mahallalarida xavfsiz muhitni yaratish va huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish tizimi samaradorligini yanada oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida”gi qarori. <https://www.lex.uz/docs/7330260>
7. <https://www.hilfetelefon.de/ru/>
8. <https://sheltersafe.ca/>, <https://bcsth.ca/technology-safety-project-resources/>, mogeef.go.kr, <https://www.women1366.kr>, <https://d4u.stop.or.kr>.